

הצבי ודדק

יו"ל ע"י מוסדות קוסון בארה"ק
בנשיאות אדמו"ר שליט"א
בני ברק - גבעת זאב

מכון בני שלשים

בס"ד • פרשת שמות תשפ"ב

גליון מס' 42 • שנה ב'

דברי תורה מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א

עפי"מ"ש המפרשים, דטעם עינוי וקושי השעבוד שנגזר על ישראל במצרים היה כדי שיהיו נבזים ושפלים בעיני המצריים ולא יזדווגו להם. והנה לפי זה י"ל דאילו היו מתערבים בגוים היה מניין כלל ישראל פוחת והולך וזרעו של א"א כלה ח"ו, אך עתה שהיו מעונים ומשועבדים נשארו בטהרתם ולכן התרבו. וז"ש וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, פי' דייקא בגלל העינוי התרבו.

ויקוצו מפני בני ישראל. פירש"י קצו בחייהם או כקוצים בעיניהם. ואולי יש לפרשו מלשון קצה, היינו כיון שהתערבו בני ישראל ומלאו את הארץ ולא כמו שהיו בתחילה מכונסים רק בארץ גושן, נדחקו המצרים לקצה ונעשו כקצה העם הפחותים שבעם, כמו שפירש"י פר' ויגש ומקצה אחיו [בראשית מז ב] מן הפחותים שבהם לגבורה, וכן וירא משם קצה העם [במדבר כב מא] וכן י"ל בפ' בלק ויקץ מואב מפני בני".

ותחנין את הילדים. פירש"י מספקות להם מים ומזון. י"ל משום דקשה לו מהו ותחנין הרי לא הם החיו אותם אלא שלא המיתום, לכן פירש מספקות להם מים ומזון זה נקרא שהחיו אותם. ולכאורה י"ל בפשטות ע"ש שהמילדות נקראות חיות והן עשו מלאכתן בשלימות כי חיות הנה ולא מעלו בתפקידן, זהו ותחנין את הילדים.

כי חיות הנה. פירש בתרגו"י מלשון חכמה שהם מתפללות על הולד, והוא מן המדרש [שמו"ר פ"א ט"ו] ומה היו עושות עומדות בתפלה ואומרות לפני הקב"ה אתה יודע שלא קיימנו דבריו של פרעה, דברך אנו מבקשות לקיים, רבון העולם יצא הולד לשלום שלא ימצאו ישראל ידיהם להשיח עלינו לומר הרי יצאו בעלי מומים שבקשו להרוג אותם, מיד היה הקב"ה שומע קולן ויוצאין שלמים, ע"כ. וי"ל דלכך נקראת המילדות חכמה כי היא גורמת לילוד חיים, ורמז בכתוב [קהלת זיב] החכמה תחיה בעליה.

ויטב אלקים למילדות. יש לפרש ענין ההטבה היינו שהשפיע להן רוב שפע וטובה, וזאת משום שהיו מספקות לילדים מים ומזון כדפירש"י עה"פ ותחנין את הילדים, לפיכך נתן להם חיות רוב טובה ושפע בבתיהם כדי שיהיה להם די מזון ומים לספק לכל הילדים הילודים.

ר"ב הוא וכו' כי עצום הוא 'ממנו'.

ועלה מן הארץ. י"ל הכונה, כי עד עתה היו בני ישראל כגרים שפלים בארץ ואילו המצריים יושבי הארץ היו חשובים ומעולים מהם, אך עתה מכיון שנתרבו כ"כ חששו מצרים פן ירבה וכו' ועלה מן הארץ, כלומר הם יהיו הרוב ויתעלו במדרגה יותר מן יושבי הארץ.

הבה נתחכמה לו וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם. צ"ב מהו החכמה בזה שאמר פרעה הבה נתחכמה לו, הלא אינה חכמה אלא רשעות. וי"ל הבה נתחכמה היינו שבקשו להכניס בהם לימודי חכמת מצרים ועי"ז יסירו אותם מדרך אבותיהם, אבל לא גילו את מזימתם אלא העבידו אותם בפרך כדי להוכיח להם שאינם מסוגלים לשום מלאכה אלא לעבודת פרך בחומר ובלבנים, וכל זאת מפני שלא למדו שום חכמה ואומנות. וזו היתה הערמה, ולפיכך נקרא שרי מסים ופירש"י מסים לשון מס שרים שגובין מהם המס, ומהו המס שיבנו ערי מסכנות לפרעה. ולכאורה תמוה למה יבנו ערי מסכנות במקום מס הלא מוטב שישלמו מס ממון כדרך כל התושבים, אך להנ"ל אתי שפיר דלא היתה כונתם למס אלא להכריחם ללמוד חכמות חזוניות, וזהו הבה נתחכמה לו.

הבה נתחכמה לו וגו'. צ"ב למה נקרא זה חכמה, וכי מה חכמה ותחבולה יש כאן, ודאי יש כח ביד המלכות לשעבד את העם ולענותו בסבלותם, אבל לזה יקרא עריצות ורשעות ולא חכמה. וי"ל דהנה כל כונתם היתה שלא יתרבו בראותם את בני נולדים שלא כדרך הטבע פרו וישרצו וכו', והמה בקשו למנוע לידתם, והנה ענין הלידה נקרא חכמה והוילדת נקראת חכמה כמבואר במס' שבת פ"ח משנה ג' וקורין לה חכמה, ופירש"י וקה"ק העטרת צבי מזידיטשוב [מובא בברכה משולשת מס' שבת] שנקראת כן ע"ש בחכמה פותח שערים והבן. וז"ש הבה נתחכמה לו פי' עלינו לבטל מהן ענין הלידה, וכמו שמצינו אח"כ שקרא למילדות והטיל עליהן הגזירה, והם השיבו כי לא כמילדות המצריות וכו' כי חיות הנה, ומתרגם ארי חכימן אינון, פי' שהם חכמים ביותר, וכל כלי יוצר עליהן לא יוצלח.

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ. י"ל

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. כתב בעה"ט ס"ת בני ישראל הבאים מצרימה הוא מיל"ה. יש להוסיף, ש'שמות בני ישראל הבאים ר"ת שבי"ה, הם נצוה"ק שנתפזרו ונשבו בין החיצונים ר"ל. שמו"ת בני ישראל הבאים מצרימה ס"ת תהלי"ם, הוא תיקון בימי השובבי"ם לענין פגם הנ"ל.

איש וביתו באו. צ"ב הרי כבר כתב הבאים מצרימה ולמה כפל עוד איש וביתו באו. י"ל ביאה לשון מהירות כמו"ש בגמ' [יבמות מה: עה"פ] אשר באת לחסות [יות ב יב] פרש"י ותוספות שם שמיהרת ולא איחרת. וזהו איש וביתו באו, כלומר באו כשהגיע זמנם לירד מצרימה עפ"י גזירת ה"ת עפ"י הדיבור, ירדו במהירות ולא התמהמהו לקיים מאמר ד'.

הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. י"ל בדרך רמז עפ"י המבואר בדברי רבינו האריז"ל שבני ישראל ירדו למצרים להחיות ולהעלות הניצוצין הקדושים שנפלו שם, וז"ש יוסף [בראשית נ כ] למען עשה כיום הזה להחיות עם ר"ב, כמו"ש זקה"ק בבני יששכר [חודש ניסן מאמר ד' דרוש ו' ע"ד הסוד] דעיקר ניצוצים קדושים היה במצרים ר"ב ניצוצין מן הרפ"ח כנועד מסוד הכתוב [שם מא מט] ויצבור יוסף ב"ר, ר"ב עוד יוסף בני חי [שם מה כח], ומבואר בס' מגלה עמוקות על התורה פרשת קרח ובואתחנן אופן נ"ח בשם ספר כנפי יונה, משה כשהוציא ישראל ממצרים העלה ר"ב ניצוצות, כי מתחלה היה מוטל על יוסף הצדיק שירד למצרים לשבור ב"ר זהו שכתוב ר"ב עוד יוסף בני חי, ועליהם אמר פרעה הן עם בני ישראל ר"ב ועצום ממנו, שיעלו ר"ב ניצוצין ע"כ. והנה ידוע כי כל חיות אומות העולם אינה אלא מניצוצין הקדושה שנמצא בתוכם ובלא זה אין להם חיות, והנה ככל שהיו ישראל מלקטים ומבחרים הניצוצין ממצרים היו המצרים הולכים ונחלשים עד שאבדו לגמרי, כמו"ש חז"ל [ברכות טז:] עה"פ [להלן יב לו] וינצלו את מצרים, עשאוה כמצולה שאין בה דגים, ולפיכך לבסוף אבדה מצרים לגמרי כנועד. וז"ש כאן פרעה, הנה עם בני ישראל ר"ב ועצום ממנו, כלומר הרי מלקטים הם ר"ב ניצוצות, והולכים ומתחזקים, וכל זה 'ממנו' היינו מכוחות הם מתעצמים, לכן הבה נתחכמה לו וכו'. וכן י"ל בפ' בלק [במדבר כג ג] ויגר מואב מפני העם כי

ותהמרה בחמר ובזפת. פרש"י זפת מבחוץ וטיט מבפנים כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת. צ"ב למה שמורוה מפני ריח רע דייקא והלא השלכתו בתיבה לשפת היאור היא סכנה גדולה מזה. וי"ל הנה ריח רע הוא הגורם פגם הגדול ביותר אל הנשמה כמובא בשם האריז"ל [טעמי המצות פרשת משפטים] וז"ל, ואמנם נבלה הוא יותר רע כי ריח נבילה פוגם מאד בנפש ומרחיקה ממנו כמו הבשמים שמחזירים הנפש, וגם ריח הטוב ארז"ל עליו נאמר כל הנשמה תהלל י"ה ע"כ. והנה משה רעיא מהימנא הוא נשמה כוללת כל ישראל, ע"כ הוצרך לשמירה יתירה שלא תווק נשמתו מריח רע.

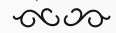
ותצפנהו שלשה ירחים. הנה אצל בריאת האור הראשון כתיב וירא אלקים את האור כי טוב, ואח"כ נגזר ונצפן, וכן אצל משה כתיב ותרא אותו כי טוב הוא, לפיכך הוצרך להצפינו ג"כ כשם שנגזר האור הגדול, וז"ש [תהלים לא כ] מה רב טובך אשר צפנת ליראך.

ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו. במדרש [לקו"ש ויקרא רמז תכ"ח] אמר הקב"ה למשה חייך מכל שמות שיש לך אני קוראך אלא בשם שקראתך בתיבה בת פרעה ותקרא שמו משה הוי ויקרא אל משה. יש להתבונן למה היה חביב שם זה יותר מכל השמות. י"ל עפ"י מ"ש זקה"כ בספר מראה יחזקאל פ' יתרו עה"פ אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה ושם השני אליעזר כי אלקי אבי בעזרי וז"ל, נ"ל לבאר מה שהוצרך להזכיר פה טעם השמות של הבנים, דהנה הראשונים נהגו לקרות שם בניהם על שם המאורע להם כדי שיזכירו תמיד ניסי הבורא ב"ה שעשה עמהם כדמצינו גבי יוסף ולאח וכדומה, וע"כ כאן כשבא יתרו למשה ורצה שיצא בגין בניו, הזכיר טעם שמותן שמכח זה משה צריך להם כדי שיזכור תמיד הניסים שנעשה עמו להודות לשם קדשו עכדה"ק [וכן מבאר בשמו"ר א' ל"ג]. וכן י"ל דשם משה שנקרא ע"י בתיבה כי מן המים משיתיהו על שם הסם שנעשה עמו שניצל מן היאור, לכן היה שם זה חביב ביותר מכל השמות.

ויפן כה וכה וירא כי אין איש וגו'. פירש"י שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר. המפרשים הקשו דלא מצינו כזה בשום מקום לפסוק לרשע דין מיתה על שלא יצא ממנו איש שיתגייר. וי"ל דזה לא יתכן רק אצל משה רעיא מהימנא לבדו, דהנה משה רבינו ע"ה היה כולל כל נשמות ישראל וענפיהן כמבואר בתיקו"ז [תיקון ע' קל"ח ע"א] ודא נשמתא דאיהי משה רבינו כלילא משתיין רבוא וכו' עיי"ש, והוא הרגיש בעצמו כי לזה האיש אין שום שייכות עמו ובזיוע שאין בו שום ניצוץ קדושה שעתיד לחזור לשרשו. וז"ש ויפ"ן כה וכה ופה"פ בפנימיותו שלו לא מצא לזה האיש שום אחיזה ע"כ הרגו. אבל מלבד משה אין עוד מי שיוכל לדעת כזאת. ובפר' שופטים עה"פ לא תכיר פנים וכו' הבאתי משו"ת חת"ס שמשא רבינו בלבד היה רשאי לדון ולהמית ע"פ הכרת פנים ורוה"ק.

וירא כי אין איש. י"ל עפ"י מ"ש להלן עפ"י המדרש שמשא רבינו היה אז בן י"ג, אבל הוא היה סבור שהמצריים לא יודעים זאת כיון שהיה מוסתר ג' חדשים והם מנו לו מיום שמצאוהו, וזה שאמרו לו מי שמך לאיש ועדיין אין אתה איש להיות שר ושופט. וז"ש כאן וירא כי אין איש, פ"י ראה שהם סבורים שאינו איש עדיין אלא נער, וממילא לא נתיירא מפרעה שיחשוד בו שעפ"י דין ומשפט הרגו, כי אם מן הסתם מעשה נערות הוא, ולכן ויך את המצרי וכו'.

ויפן כה וכה וירא כי אין איש. פירש"י מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה וכו'. ולפי"ז י"ל בדרך צחות וירא כי אין איש"י פ' מעשיו הוכיחו שאין בו שום מדה אנושית מדעבר על שפיכות דמים וגו'. ולכן כעת שיצא משה ביום השני, אמר לו האיש המכה בעזות מי שמך לאיש הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת וכו', פ"י וכו' אתה כן תקרא איש הלא לשיטתך גם אתה אינך בכלל איש ח"ו, כי

הרגת את המצרי.

ויך את המצרי ויטמנהו בחול. הנה משה הרגו למצרי ע"י שם המפורש כפירש"י. והקשה הרמב"ן אם כן מי הגיד לרשע כי משה הרגו, אמנם במשכיל לדוד פירש שראה כי מרחשין שפיותיה. והחת"ס העיר האין הזכיר משה שם קדוש על יד אותו מצרי טמא. וי"ל כנודע דרך הקדושים להזכיר שמות הקודש בעת הצורך ע"י דיבורים שנראים כביכול לשומע כדיבורי חול אבל שם הקדוש מסתתר בצירופי אותיותיהן בדרך ר"ת וס"ת וכדו'. וכן עשה משה רבינו ע"ה בהזכירו שם המפורש דיבר איזה דברי חולין ובתוך הדברים הטמין אותיות השם והרגו, וז"ש ויטמנהו בחול.

והנה שני אנשים עברים נצים. פירש"י דתן ואבירים הם שהותירו מן המן. צ"ב מה הוסיף כאן לפרש הם שהותירו מן המן ולמאי נפקא מינה. וי"ל עפ"י מה שכתבו המפרשים בביאור המשנה [אבות פ"ה י"ז] איזו היא מחלוקת וכו' ושאניה לשם שמים מחלוקת קורח ועדתו, והקשו דהול"ל מחלוקת קורח ומשה שכן קורח ועדתו לא היו מחולקים. ופירשו דכן דרך בעלי מחלוקת שלא לשם שמים שבינם לבין עצמם הם נצים ואויבים זה לזה, רק בבואם לחלוק על דברי תורה נעשים כאוהבים לדבר אחד. וזה שפירש"י על דתן ואבירים, שני אנשים עברים אלו נצים הם בדרך כלל, אך כדי לעבור את פי ד' ולהותיר מן המן היו בעצה אחת ובשלום.

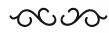
הלהרגני אתה אומר. ג' תיבות אלו ר"ת הא"א, הוא שם הכ"ז משם ע"ב. וי"מ שבשם זה הרגו, וזה שרמז לו ה'להרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, כלומר כאשר הרגת את המצרי בשם זה הא"א. ובזה י"ל ויפן כ"ה וכ"ה פ"י פנה אחר כ"ה שמות ונטל שם הכ"ז הא"א והרגו. ובזה י"ל מה שאמר אח"כ משה אכן נודע הדבר, עפ"י מ"ש לעיל שמשא רמז אותיות השם בהסתר בתוך דבריו, ועתה ראה שהרשע הזה ג"כ יודע לרמוז השם בר"ת, וז"ש אכן נודע הדבר פ"י סוד הדיבור עפ"י רמז. ועי' בבני יששכר חודש תשרי [מאמר ג' דרוש א' את ג' בהג"ה] שבדורות הראשונים היה להם ידיעה בנסתרות אפילו לאותן שהיו מסטרין אחרנין.

הלהרגני אתה אומר. נרמז כאן בר"ת שם הא"א, והוא שם כ"ו מע"ב שמות דג' פסוקים יוסע ויבא ויט. וכתב בספר קרנים [מאמר י'] שיש בקבלה מרב הונא סגולה להנצל מעין הרע לומר הפסוק ואני ברב חסדך וכו' א'שתחוה אל' היכל קדשך ביראתך, שיש בו השם הא"א שהוא מסוגל נגד עין הרע ויוצא מר"ת א'שתחוה אל' היכל קדשך, וגם מר"ת הפסוק הישולח א'מרותי ארץ ע"כ. וכתב שם דלכן אמר משה רבינו [בפ' דברים] ד' א'לקים הרבה א'תכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב ולא חשש לעין הרע כי הזכיר את שם הא"א ואין לחוש לעיה"ר. והנה משה רבינו בהרגו את המצרי הוצרך לב' דברים, א' להנצל מרע עין, ב' להטמין את המצרי בארץ, ע"כ נרמז כאן שם הא"א ובזה פעל שני דברים אלו, ניצל מעין רעה, וגם קיים באותו המצרי משפט השולח אמרתו ארץ.

קראן לו ויאכל לחם. פירש"י שמא ישא אחת מכם. והקשה החת"ס א"כ למה נאמר הדבר ברמז הול"ל בפירוש למה עזבתן את האיש וגו' אולי ישא אחת מכם. וי"ל הכונה דהנה מצינו שש"י זכות מצות הכנסת אורחים נפקדו אבותינו בדבר ישועה כדמצינו אצל אברהם אבינו אחרי שסעדו המלאכים נולד יצחק, וכן אצל לוט שניצל מהפיכת סדום בזכות הכנסת אורחים שלמד מבית אברהם אבינו. והנה יתרו היו לו ז' בנות ולא היה יכול להשיאן משום שפרשו אנשי העיר ממנו כמבואר בדברי חז"ל [שמו"ר פ"א ל"ב], ע"כ אמר כיון שנזדמנה לנו מצות הכנסת אורחים למה עזבתן את האיש, קראן לו ויאכל לחם היינו כפשוטו שסעד לבו ועו"ז תבוא לנו הצלחה בעניני שידוכין וישא אחת מכם.

קראן לו ויאכל לחם. אולי זהו מקור המנהג לפתוח

בסדר ליל פסח קודם סיפור יציאת מצרים בזימון אורחים כל דכפין ייתי ויפסח, כי ע"י זימון יתרו קראן לו ויאכל לחם, התחילה להתנוצץ התגלות משה ונתגלגל הדבר שירעה צאן חותנו ויראה הסנה בוער באש וכו' וע"י זה היה גאולת ישראל ממצרים.

של נעליך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו ארמת קודש הוא. פ"י בעת שנכנס אדם למקום קדוש יסיר המנעול מעם הליכותיו אשר רגל בהם יום יום ויתחיל להתנהג לפי קדושת המקום, וזהו של נעליך מעל רגליך.

ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים. י"ל הכונה מאחר שהקב"ה הראהו כל מיני פורעניות שיבאו על בני ישראל כמו"ש הסנה בוער באש והסנה אינו אוכל, היה משה מתיירא וממאן להביט ולראות כל מה שיעבור על עם בני ישראל עד הגאולה העתידה כמבואר בילקוט שהראה לו ה"ת שיעבוד מלכויות, וז"ש כי ירא מהביט אל האלקים דייקא, מדת הדין, עד שיגאלנו ה"ת ברחמים גדולים במהרה בימינו אמן.

מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים. צ"ב לכאורה עירב כאן שני דברים הליכה אל פרעה והוצאת בני ישראל ממצרים וכללן בחדא מחתא. י"ל כונתו שאמר אי אפשר שיהיה השליח השתדלן והמנהיג המושל באיש אחד, צריך אני לידע בבירור מי אנכי, האם אנכי השליח לדבר אל פרעה בשם המושל, או מנהיג ישראל עצמו שעתיד להוציאם ממצרים.

ואמרו לי מה שמו מה אמר אליהם. לכאורה הול"ל ושאלו אותי מה שמו מה אמר אליהם, מאי ואמרו. ועוד קשה קושית הרמב"ן וז"ל, הפסוק הזה אומר לך פרשני כי לא יתכן שיאמר משה ואמרו לי מה שמו להיות להם אות שיאמינו בו, כי שאלת שמו ואמירתו להם אינה אות למי שלא יאמין בו מתחילה, שאם ידעו ישראל אותו השם גם משה כהם ידע אותו והנה ידיעתו כידיעתם ואיננה אות ומופת כלל, ואם לא שמעו בו מה הראיה שיאמינו בדבריו כלל. והנה אחרי הודיעו את השם הגדול אמר והן לא יאמינו לי ואז נתן לו אותות ע"כ. וי"ל דהנה מצינו שבנ"י היו יודעים ומכירים בשמות הקודש כמו"ש לעיל בפסוק הלהרגני אתה אומר, פירש"י שהרגו בשם המפורש, משמע שידעו בשמותיו של הקב"ה, וזה שטען משה לפני הקב"ה והיה כי יאמרו לי מה שמו, כלומר הם יאמרו לי את השם ולא יהיה בידי להוסיף כלום לידיעתם ואז בודאי שלא יאמינו לי, (וביותר מובן הנ"ל לפי"מ שבעל הטורים דשם הוי"ה נרמז בס"ת ל"י מ"ה שמ"ו מ"ה, פ"י בדבריהם ירמזו שידועים שם הוי"ה), ועי' השב"י לו הקב"ה שיגלה להם שם האה"ה שעדיין לא נודע להם.

ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה וכו' אהיה שלחני אליכם. פרש"י אהיה עמם בצרה זאת אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכויות, אמר לפניו רבש"ע מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו, אמר לו יפה אמרת כה תאמר וגו'. תמוה וכי השכיל משה יותר ח"ו מדעתו ית', וכי חזר ה"ת מדבריו הראשונים.

וי"ל שהקב"ה רצה לנסותו אם הוא ראוי להנהיג את ישראל, כי מחובותיו של המנהיג לבשר טוב ולומר אל העם דברי חיזוק ונחמה אף בעת שרואה ברוח קדשו צרות מתרגשות ח"ו. וז"ש לו בתחילה אהיה עמכם בצרה זו אהיה עמכם בצרה אחרת, ובזאת יבחן משה רבינו אם הוא רועה נאמן, ואם תנוח דעתו לומר כדברים האלה, ומשהשיב רבש"ע מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו, הוסכם לפני ה"ת כי הוא הוא מנהיג אמיתי, ואמר לו אהיה שלחני אליכם, יפה אמרת שגם דעתי מתחילה כך היתה שלא תגיד לבני ישראל כדברים האלה, ולא היה זה כי אם נסיון.

אלהי העבריים נקרה עלינו. פירש"י לשון מקרה, וכן ויקר אלקים, ואנכי אקרה כה וכו'. הקשו המפרשים דהלא בפ' ויקרא פירש"י דרך לנביאי אומות העולם נגלה

תורתן של אבות

דברי תורה מרבותינו הקדושים זיע"א

דרוש מרבנו בעל בני יששכר זיע"א בענין שמות משפחה

בשביל ארבעה דברים נאלו ישראל ממצרים, שלא שנו את שמם וכו' (ויק"ר לב). והנה אבאר לך מהו המדה הגדולה שלא שינו שמותם, והנה על פי פשוטו מובן פירוש שלא שינו את שמותם שלא קראו לבניהם שמות כשמות הגוים, אבל א"א לפרש כן, דהרי זה לשון רז"ל במדרש רבה (שם) שלא שינו את שמותם ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין, לא היו קוראין ליהודא רפא ולא לראובן לוליאני ולא ליוסף ליסטיס ולא לבנימין אלכסנדר, עכ"ל. והנה הדברים לכאורה אינם מובנים, דלמה להם לשנות את שמם, מי ששמו ראובן למה היה להם לקרותו לוליאני.

אבל תדע שזוהו הענין בכל מלכויות ממלכי החסאים, זה עצתם ברצותם שיהיו ישראל סרים למשמעתם ולפרוק עול התורה ומצות, הנה לבד השם שיש לכל אחד מישראל בקדושה הנה הם משימים לו שם אחר מסטרא דילהון והוא עצת הסט"א, דהנה האדם מתנוגע ונמשך אחר השם, והשם הוא כבית אחיזה של הכלי שנקלח כל הכלי על ידו, והנה הוא עצת הסט"א ליתן שם לישראל מסטרא דילהון, ועל ידי קריאת השם הזה יומשכו על ידו תנועת כל הגוף וכל האיברים וכוחותיו, ממילא יתמשך ח"ו הישראלי אחר עצתו לבטלהו מן התורה ומצותו ולילך אחר הסטרא דילהון ח"ו בכפירות ומדות רעות לאין משער, המשכיל יבין הדבר אשר זה עצת הקליפה בדורותינו אלה, ותמצא כן גם בנבוכדנצר נתן שמות לחנניה מישאל ועזריה ודניאל [דניאל א ז], כי היה רוצה שיתמשכו ח"ו אחר עבודה זרה שלו, והם לא רצו להיקרא רק בשמותיהם העבריים, והנה תראה גם בפרעה שהיה חכם גדול באיצטגנינות וידע שורש הענין, הנה תראה תיכף ישראלי הראשון שנכנס תחת ידו הוא יוסף תיכף שם לו שם כמו"ש ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח וכו' ויצא יוסף על ארץ מצרים [בראשית מא מה], הנה לאו סיפיה רישיה, ונראה לי הכוונה, דיוסף לא רצה להתייחס בזה השם אשר קראוהו פרעה (הגם שבדואי בלשון מצרים היה השם הזה מורה לחשיבות שררה וממשלה וכיוצא) רק ויצא יוסף על ארץ מצרים היינו בכל המכתבים והפקודות ששלח במכתב בכל ארץ מצרים כדרך המושל, לא חתם את עצמו רק יוסף ולא צפנת פענח, ולא נשתקע ממנו שם העברי (כי לא רצה להתפעל בתנועת גופו על ידי שם המצרי וכ"ל, הנה הדבר).

וזהו אשר פירשנו ג"כ בפסוקים ויחי יוסף וכו' מאה ועשר שנים וימת יוסף בן מאה ועשר שנים וכו' [בראשית נ כב], הא תו למה לי, לא הוה ליה למימר רק וימת ויאסף וכו', אבל משמיענו שנפטר בשם טוב היינו בשם יוסף, הגם שמלך זה שמונים שנה, שהרי נפטר בן מאה ועשר, ושליש היה כשמלך, עכ"ל לא נשתקע ממנו שמו העברי יוסף זה שמו לעולם, וז"ש אחר כך וישיש בארון במצרים, דהנה על הארונות של מלכים מציינים שמותיהם, הנה לא הושם על ארונו של יוסף צפנת פענח רק שם יוסף, וזהו שנאמר אח"כ ואלה שמות בני ישראל ו' מוסיף על ענין ראשון, שיוסף לא שינה את שמו, כן בני ישראל עאלו ובני ישראל נפקו [זהו ק"ח ב' ד' ע"א], הגם שפרעה שם לכל אחד שם מיוחד בעצת הסט"א שלו כמש"ל, הנה הם לא רצו בזה. ובזה פירשנו בטוב טעם מקראי קודש ויאמר מלך מצרים למלודות העבריות אשר שם האחת שפרה וכו' ויאמר בילדכן את העבריות וכו' ותיראן המלודות וכו' ולא עשו וכו' ותחיינן וכו' כי יראו וכו' ויעש להם בתים, ומה שיש לדקדק במקראי קודש הללו הם, א' קושיית כל המפרשים ויאמר מלך מצרים וכו' אשר וכו', ואח"כ ויאמר בילדכן וכו', ויאמר ויאמר למה לי, ב' אשר שם האחת שפרה וכו' הוא ייתור לשון ואריכות ולא הו"ל למימר רק ויאמר וכו' למלודות העבריות שפרה ופועה, ג' ויאמר מלך מצרים שינה מפרעה למלך מצרים, ד' ותיראן וכו' ולא עשו וכו' ותחיינן וכו' מאי ולא עשו ומאי ותחיינן, ה' ויהי כי יראו וכו' ויעש להם בתים, מהו המדה כנגד מדה.

ועפ"י דרכינו הנ"ל יתפרשו הדברים כמין חומר, דהנה מלך מצרים זה דרכו ברצותו שיהיו ישראל סרים למשמעתו, הניח להם שמות בכדי שיהיו נמשכין כל כחות הנפש אחרי שמו שהניח על פי עצת הסט"א, וזהו ויאמר מלך מצרים (אשר זה דרכו כל היום) למלודות העבריות, (מה אמר להן) אשר שם האחת (יהיה שמה) שפרה ושם וכו' (ובאמת היה שמותיהן העבריות יוכבד ומרים, וכיון שהניח להם שמות אזי היה בטוח שיתמשכו אחר השם וישמעו לעצתו), ויאמר אח"כ בילדכן וכו', ותיראן המלודות וכו' ולא עשו וכו' (רק התייחסו בשמותיהם יוכבד ומרים, וזאת שנית) ותחיינן וכו', והנה כפי ראות עיני בשר נראה כי דבר אחד טוב נמשך מאלו השמות שמניחין לאדם חוץ שמו העיקרי, שמה נודע יחוס משפחות לדורות עולם כי בניו לדורות נקראו על שמו הנוסף של אביהם וכן בני בניו לדורותיהם ויודעין גם אחר כמה דורות שזוהו מן הבית הזה, כגון משפחות ראפפורט ווהורוויץ ושפיר"א, והנה אמר הכתוב ויהי כי יראו המלודות וכו' ולא רצו להקרא בשם נוסף שקראן פרעה, הנה ויעש להם (השי"י) בתים, שילם להם שכרם בבתי כהונה ולויה, הנה ניכרים לעולם במשפחותיהם זה כהן זה לוי, והבן כי נחמד ונעים הוא.

ומעתה תוכל להתבונן הדבר הגדול הזה שלא שינו את שמותם, והמשכיל על דבר גם בגלות החל הזה נקרע סגור לבבו שנתהווה אצל מרבית ההמון לכבוד ולחוס להתייחס דוקא בשם הניתן מאת הגוים והם כי לא להזכיר שם העברי, הן המה כתות הערב רב אשר לא מבני ישראל המה ובקריבתם הם יושבים והמה קוץ ממאיר לבית יעקב (ואפשר זהו הענין הנרצה לראשונים בקבלה ששואלין את האדם ליום הדין מה שמו והוא שוכח וכו', ואתה תבין), הנה הדבר. (בני יששכר ניסן מאמר ד)

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף. ויקם מלך חדש רב ושמואל, חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזרותיו. יש לפרש עפ"י שפירש האריז"ל בלקו"ת ויקם מלך חדש דהיינו היצ"ר שהוא מלך זקן וכסיל עיי"ש. והנה אמרו בגמרא שני לשונות א' יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום (קידושין ל' ב' ב' יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום (סוכה נ"ב ע"ב), וזהו פלוגתא רב ושמואל כאן, מאחר שהפסוק קאי על היצ"ר חד אמר חדש ממש כמימרא שמתחדש עליו בכל יום, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו כמימרא שמתגבר עליו בכל יום עם דברים משונים עיי"ש. (בני שלשים)

וישימו עליו שרי מסיים. בתרגום המיוחס ליונתן תירגם על שרי מסיים רבובין מפלחנין. הנה לא נודע איך לשון התרגום נופל על לשון המקרא. ונראה שמפרש מסיים, היינו שורש התיבה מ"ם סמ"ך, דהנה בכל אותיות האלפ"א בית"א אין לך אות שלא יהיה לו העמדה ומציאות כלל בזולת המקום כמו מ' וס' שאין להם מציאות כלל בזולת המקום הסובל, דכל האותיות יכולין לעשותן בזולת מקום, מה שאין כן מ' ס' (על כן מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין [שבת קד.]), וכמו כן יתפרש בכאן, וישימו עליו שרי מסי"ם, היינו שרים מכשפים וחרטומים שיהיו פועלים בהם כל כך בטומאתם עד שנעשו לאחדים עמהם וכפופים לגמרי אליהם ולא היה להם מציאות בזולתם, הנה הדבר. עפ"י הדברים האלה תבין גם כן מעלת יששכר בעבודת התורה נאמר עליו [בראשית מט טו] ויהי למ"ס עובד אין לו מציאות בפני עצמו בזולת התורה. (בני יששכר מאמרי ניסן מאמר ט)

רשע למה תכה רעך. יש לפרש בדרך צחות, דהנה אמרו אין שנאה כשנאת הדת והלכה בידוע שעשו שונא ליעקב, וגם גדולה שנאת עמי הארץ לתלמידי חכמים, אבל רעך שהוא רשע כמוותך למה תכה אותו הלא אינו צדיק והשנאה למה. (אשיב אברהם)

ולא יצטרך להרבות בדיבורים לפרעה וכו'. וז"ש 'לא איש דברים אנכי' כאשר יוכיחו מעשי' גם תמול גם שלשום', הנה אומר מעט ועושה הרבה.

מי שם פה לאדם וכו'. נ"ל לפרש פשוטו של מקרא, שדברים אלו השיב לו הי"ת על מה שטען שאינו יכול לדבר כי כבד פה וכבד לשון אנכי, ועז"ה השיבו ולי אתה אומר כי כבד פה אתה, מי שם פה לאדם הלא אנכי וכי אין היוצר מכיר בטיב פה ולשון שברא.

הנה יוצא לקראתך. אמרו חז"ל ילקו"ש במדבר [רמז תשנ"ז] רבי יונתן אומר אף זו בשמחה נאמרה שנאמר **המשך בעמ' הבא**

נאכל ויקלקלו באמונה, אזי נצרך לציווי חדש והשפעה מיוחדת. והכא נמי מתחילת השליחות היו ישראל מובטחים להאמין לדברי משה ואין צריך לזה אותות, אבל מאחר ששאל והן לא יאמינו לי, נתקלקלה השפעה זו והוצרך לאותות ומופתים.

לא איש דברים אנכי. תמוה שהרי בהיותו נער כבר יצא לראות שלום אחיו ועשה שפטים ברשעים, וגם בבואו למדין הציל את בנות יתרו מיד הרועים, וכמסופר בספר הישר שהיה שם למלך גבור ומנהיג, ואין חשב להצניע עצמו באמרו לא איש דברים אנכי. וי"ל כונתו לרמוז שאין דרכו להרבות בדברים אלא לעשות מעשים בפועל ממש, וכונתו לבקש שהי"ת יוציא את בני"י במהרה

בדרך מקרה וטומאה אבל אצל משה רבינו ע"ה כתיב 'ויקרא' ולא בדרך מקרה וכו' עיי"ש. ואולי י"ל שזה היה כדרך השעיר לעזאזל ליתן לו חלקו לסתום פיו שלא יקטרג כדאיתא ברע"מ [ח"ג דף ס"ג ע"א], ע"כ בשליחות לפרעה מקום הסט"א נקט בלשון זה.

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי וכו' מזה בידך ויאמר משה ויאמר השליכוהו ארצה וגו'. צ"ב למה לא אמר לו הי"ת בתחילה את האותות ואז לא היה משה רבינו ע"ה מסרב. וי"ל עפ"י ש'נועם אלימלך פרשת בהר עה"פ וכי תאמרו מה נאכל וכו' וציויתי את ברכתי וגו' בשם אחיו החסיד המפורסם, דמתחילה כבר היתה הברכה טבועה באמונה פשוטה, אבל אם ישאלו מה

הילוכם בקודש

עובדות והנהגות מרבתינו הקדושים מקאסאן זצוק"ל

א. בליל חגם של הנוצרים הנקרא 'ניטל' לא היה לומד [רבינו האו"מ] מזמן מנחה עד חצות לילה, וכן הנהיג בישיבתו ולא שינה אז מסדרי הרגילים בלילה כגון להקדים זמן השינה וכדו' אלא היה מעיין בספרים שלא היה ברצונו להקדיש להם מזמנו הרגיל.

ב. נהג ניטל בשני הימים שנוהגים בהם העולם דהיינו בלילה שבין 24 ל-25 בדצמבר ובלילה שבין 6 ל-7 בינואר, ולא השגיח מתי היתה תקופת טבת לענין זה.

ג. כשחל ניטל בליל שבת קודש הקפיד גם כן שלא ללמוד, ונכנס לעריכת השולחן בשעה מוקדמת, אך לא נמנע מלומר דברי תורה באמרו שהדברי תורה שהוא אומר הם תפילות, ותפילות אומרים אף בניטל. [מקובל שכאשר נשאל הר"ק מהר"א מזידיטשוב ז"ע אודות אמירת תורה בסעודה שלישית, שמדברי זוה"ק משמע שאין לאמרו כיון שאז הוא זמן הסתלקות מרע"ה, וענה "אונזער תורות זענען תפילות" שבאמירת התורה היו מתכוונים להמשיך בני חיי ומזוני לכלל ישראל].

ד. לגבי משחק השח בניטל לא היה דעתו של רבינו נוחה מכך (ראה במדור מראש צורים).

ה. כתב רבינו מהרצ"א מדינוב זע"א בספרו רגל ישרה ערך ישו הנוצרי ז"ל: כבר שמענו ממגיד אמת שאירע מעשיות כמה פעמים בליל נטילתו ועקירתו מן העולם שמנהג כל ישראל שלא ללמוד תורה, ואירע לאנשים שלמדו שבא כלב לבתיכם, והמשכילים יבינו שורשו ומנהג ישראל תורה היא.

יפוצו מעינותיך חוצה

מהנעשה ונשמע ב"מכון בני שלשים"

ספר אנרא רכלה המבואר

מאת רבינו מהרצ"א מדינוב זע"א

והוא, דברי תורתו אשר השמיע ברבים לפני בני עדתו וכתבם עלי ספר, ומובא בשם צדיקים שאמרו כי הספר **אנרא רכלה** חשוב בעיניהם ביותר משום שבו כתב דיבורים שאמרו לפני עם בני ישראל ובדיבורים אלה גנוז כח הקדושה עכדה"ק, בספר זה ישנה מיוחדות שעל שלושת הפרשיות הראשונות בראשית נח לך לך, כתב רבינו חיבורים מיוחדים על פירוש רש"י ועל התרגומים ומדרש רבה ולכל אחד נתן מדור בפני עצמו, נוסף על כך בפרשיות נח ולך לך כתב גם פירוש על ספר מגלה עמוקות על התורה ונקרא בשם "בארות עמוקים".

מלאכתנו בספר הזה כמו בשאר ספרי רבותינו, והיא לפענח תעלומה ולהזריח קרני אור על דבריו הק' מכיון שנמצאו שיבושים רבים ושגיאות, תיבות חסירות ויתירות, בפרט בספר בראשית שבו משמשו ידים רבות ותיקנום חלקם ע"י דפו"ר וחלקם ע"י כתי"ק, ועל הכל נלווה ביאור הצבי והצדק מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א המכיל בתוכו ביאורים והערות במקום הצורך בו הובאו השוואות מדברי רבינו שאר ספריו הקדושים וכן מקורות מרבתינו הקדמונים לכל הענינים המובאים בספר, בסוף הספר הצגנו מפתח כללי לכל הפסוקים ומאמרי חז"ל וספרי הקודש המוזכרים בספר ומפתח מפורט לפי ערכים, י"ל בשתי מהדורות מהדורה א' בשלושה כרכים עם ביאור הצבי והצדק הנ"ל, מהדורה ב' בשני כרכים ללא ביאור הצבי והצדק.

מראש צורים אראנו

תולדות אבותינו ורבתינו הקדושים זע"א

סיפורים בענין ליל ניטל

סיפר מו"ה ר' שלום אלי' פעלבערבוש נ"י: פעם הזדמן שהוצרכו להכשיר את המקוה בקאסאן (כידוע שבימיהם היו זקוקים להכשיר את המקוה בכל פעם שניקו אותה כדי לבטל את לחלוחית המים שאובים שנתרו בקרקעית המקוה ולא ניתן ליבשם בגלל המעיין הנובע תמיד לתוך הבור). רבינו הכשיר את המקוה ע"י יין ואח"כ הלך כשכוס יין בידו ובא לבית מו"ה אברהם מרדכי שו"ב (זקינו של ר' שלום אלי') שהיה סמוך למקוה, זה אירע בליל יום אידיהם (ניטל), בבואו אמר רבינו לר' שלום אלי' שיטעם מן היין שמלא בכוסו מן המקוה אחר הכשרתה, ובתוך כך פנה אל ר' אברהם מרדכי ודיבר עמו בענינים שונים, בתוך השיחה עלו גם דברי הלכה, ואז הזכיר שלום אלי' לזקינו כי ליל ניטל הוא והפסיקו, אח"כ המשיכו עוד לדבר ונתגלגל הדבר עד שדברו ממעשי צדיקים, שוב הזכיר שלום אלי' שהיה עדיין צעיר לימים כי ליל ניטל עתה, ואז יצא רבינו מן הבית וכרגע חזר ואמר בבדיחותא, כנראה שבליילה זה צריכים לדבר או מרב או להבדיל מגלח, כי אז בודאי לא נגיע לדברי תורה...

~*~

פעם אחת נכנס רבינו האור מלא לדירת חתנו הרה"צ ר' יהודה צבי אייכנשטיין זצ"ל בעודו אברך צעיר וסמוך על שולחנו, בליל 'ניטל', ומצאו עסוק עם עוד אברך אחד במשחק השח, נענה רבינו ואמר בנעימה, זאת לא, והטעים את דבריו כי לא נכון לשחק בשח באשר משחק זה מעסיק ונוטל את כל המוח (ס'נעמט צו דעם גאנצען מוח) בשעת מעשה. ואין ליהודי לעסוק במשחק הנוטל ממנו את כל מוחו.

בינה לעתים

דרוש לשובבי"ם מאת רבינו הבני שלשים זע"א

להתפלל על זה בברכת תקע ולכוון בשם היוצא מתיבות יח"ד מארב"ע כנפו"ת שאותיות קודם לסוף התיבה הם שם חב"ו שם המעלה היוצא מר"ת ח"ל בל"ע ויקאנו, ופירושו ח"ל בל"ע מה שבלע ונפל בין הקליפות ויקאנו שיחזור לקדושה.

וזהו 'בונה ירושלים ה' בכל עת וזמן ע"י בירור הניצני'ק, 'נדחי ישראל יכנס', 'הרופא' הרפואה לזה לכנס הנדחים הוא 'לשבורי ל"ב' לשבר מספר ל"ב לשנים ויהיה מספרו ב' פעמים חב"ו שם המעלה, 'מחשב' לשעצבותם' ומחב"ש נוסריקין ש"ם חב"ו, והוא מחשב לעצבותם, 'מונה מספר לכוכבי"ם' סוד יחוד ג' שמות הו"ה גימ' לכו"ב שתיקן האריז"ל לכווין בברכת המפיל בימי השובבי"ם עיי"ש, וזהו אמרו 'לכלם' לכל הזה הוא הזמן 'שמות יקרא' כשמתחילין לקרות פרשת שמות.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב. במדרש, נאמר כאן שמות ונאמר בכוכבים שמות שנאמר מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא עיי"ש, ועיין רש"י כאן. ויש לפרש אלה פסוקי תהלים קמ"ז בענין תיקון פגם הברית בימי השובבי"ם, בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם, מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא. והענין כי ענין הגלות מה שאנו בין האומות מפוזרים בכל פינות העולם זה זמן רב כי לנו ללקט ולהעלות כל אותן הנשמות והניצוצות הקדושות שנפלו בין הקליפות ונתפזרו בכל ארבע פינות העולם, ואחר שיתוקן ויתעלה הכל אל הקדושה יהי' הגאולה שלימה בב"א, והזמן היותר מסוגל לזה בכל שנה הוא בימי השובבי"ם כנודע שאז יתתרס כל איש ישראל וישוב בתשובה שלימה על מה שנדח על ידו, והתקין לנו האריז"ל

המשך דברי תורה מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א
ולבני לוי הנה נתתי, ואין הנה אלא שמחה שנאמר וגם הנה הוא יוצא לקראתך. לכאורה למה הביאו ראייה דייקא מכאן. וי"ל שהיא השמחה הגדולה ביותר, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד.

~*~

כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. פירש"י מי הם דתן ואבירים חיים היו אלא שירדו מנכסיהם והעני חשוב כמת. וצ"ב א"כ מהו אמרו כל האנשים, הרי לא היו רק שנים, וי"ל בצחות דהנה לכאורה קשה מנ"ל שירדו מנכסיהם ולכך נחשבו כמת הלא יש ארבעה חשובים כמת עני מצורע סומא ומי שאין לו בנים [נדרים סד:]; עיי' שפתי חכמים מה שתיירץ בזה. ואולי י"ל דהנה כל אלו אעפ"י דחשובין כמת לא הוו כמת לגמרי דמי שאין לו בנים אמנם חסר בחיותו אבל עכ"ז הוא איש בין אנשים, וכן כולהו, ועדיין עלולים לרדוף